

SOBIRANIA: ORIGEN, PASSAT I PRESENT D'UN CONCEPTE

KLAUS-JÜRGEN NAGEL
Universitat Pompeu Fabra
Klaus.nagel@upf.edu

1/ Qualsevol diccionari, la Viquipèdia inclosa, defineix l'Estat a partir de tres elements: població, territori, i sobirania¹. El concepte d'Estat (*Lo Stato*) té els seus orígens al Renaixement. El podem vincular amb Maquiavel, Niccolò Machiavelli, que va viure entre 1467 (o 1469) i 1527. El concepte és hereu de la crisi terminal del món medieval. A l'edat mitjana no s'havia parlat d'Estats, sinó d'imperis, repúbliques, principats, ducats, comtats, ciutats.

Els monarques medievals encara no eren «sobirans». El model medieval de domini era un model de persones, senyors i vassalls, que podien tenir diferents títols sobre el mateix territori. Les relacions de poder s'establiren entre persones i ben sovint eren conflictives: entre vassalls i senyors que no sempre complien les seves obligacions, o entre els reis i l'emperador i el Papa que rivalitzaven i no sempre tenien clar qui tenia supremacia en quins assumptes. Allò mundà i la religió, a més a més, no se separaven i només hi

1. <http://ca.wikipedia.org/wiki/Estat>. Des de Georg Jellinek, s'hi afegí un altre element: reconeixement internacional. Finalment, en la tradició weberiana, es considera l'Estat com a aparell burocràtic.

havia una creença religiosa. Amb el trencament de la unitat religiosa, aquest model medieval de domini, finalment, es va acabar trencant. De les relacions personals regulades per títols, es passava al mapa: el factor territori va agafar volada. En l'*Stato* de Maquiavel, el príncep havia de tenir l'autoritat suprema. I al territori del costat, un altre príncep. L'Estat havia de ser guerrer cap a fora; però cap a dins, tenia la funció de posar límits a la destructivitat humana. Ordre interior, pau exterior, «raó de l'Estat». Deslligat del fonament religiós del poder, l'Estat podia esdevenir un «objectiu en si mateix». Contra la pluralitat medieval (però dins d'un univers d'una sola religió caduca i en procés de trencar-se), l'*Stato* (però més d'un). Una sola autoritat (però una en cada territori): l'*Stato* era ordre, l'antítesi a l'anarquia.

2/ El Renaixement és, també, l'època de l'origen del concepte 'sobirania'. El Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans esmenta tres usos principals del terme²:

-Qualitat de sobirà: *La sobirania del Rei*.

-Autoritat sobirana: *Exercir la sobirania*.

-Qualitat del poder polític d'un estat o d'un organisme que no és sotmès a cap altre poder: *Sobirania popular*. *Sobirania nacional*.

Els diccionaris ens expliquen que el que és sobirà decideix, legítimament, en última instància, o bé subratllen les suposades característiques de la sobirania. Segons aquestes definicions, la sobirania és absoluta, perpètua, suprema, il·limitada, indivisible i imprescindible. Sembla que només un sol centre la pot exercir en un territori donat. Es nota l'origen etimològic del llatí (*super*)! Podríem dir que els emperadors romans eren conceptualitzats com a «sobirans» *avant la lettre*, si amb Ulpia creiem que amb la fi de la república l'*imperium* sobre les persones es va traslladar a un empera-

2. <http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=sobirania&operEntrada=0>

dor que no estava lligat per la llei, ja que la seva paraula era llei. Tanmateix, el terme no existia. El concepte com a tal no sorgeix fins al segle XVI, i el seu ús només s'expandeix al llarg del segle XVII. És a dir, el concepte és fill d'una època conflictiva que podem situar entre la revolta dels Països Baixos contra Espanya el 1567 i el tractat d'Utrecht el 1714: l'època de la Reforma, del trencament de la unitat religiosa d'Europa occidental i el sorgiment del luteranisme, amb la seva divisió de les esferes, una en la qual es «dóna a Déu el que és de Déu» però, al mateix temps, una altra: la de l'autoritat terrenal, en principi, també una autoritat legítima. Sens dubte una reforma interessant per als prínceps, ja que no es posa en dubte l'autoritat terrenal en si, sinó la supremacia del Papa, la legitimitat de l'Església d'administrar i defensar territori propi i la deslegitimació dels bisbes per ocupar càrrecs mundans. Amb molt de gust els prínceps protestants es van ocupar de l'administració dels territoris eclesiàstics com a propis. Encara avui l'organització de moltes esglésies protestants segueix les fronteres territorials polítiques. Fins i tot la cap de l'església anglicana és la reina.

Tot això prepara i després aplanar el camí per a la definició de la sobirania³. La primera definició la trobem en Jean Bodin, que va viure entre 1529 i 1596. Fou un segle XVI que, a França, va estar marcat per una sèrie de guerres religioses i civils. Bodin, d'origen jueu i de creences deïstes, o sigui, sense ser d'una determinada confessió, es preguntava qui podia garantir pau i ordre en aquesta situació, i va arribar a la conclusió que només el monarca podia fer aquesta funció. Per tant, calia consolidar la seva autoritat, posar-lo en el

3. Pel que fa a la contraposició de Bodin i Althusius, ja la vaig proposar a Klaus-Jürgen NAGEL, *Federalisme i sobirania*, Barcelona: Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya, 2009: <http://www.upec.cat/mm/file/ponencies08/Federalisme%20i%20Sobirania.pdf>. Les cites de Bodin que s'usen a continuació es troben en aquesta font.

cim de la unitat estatal, clarament per damunt i diferent tant dels cossos intermediaris: ciutats, províncies, estaments, gremis; tota la riquesa plural medieval, com també per damunt de les divisions religioses i partidistes de l'època de la Reforma. Calia que al monarca se li reconegués un poder que no depenia de cap altra voluntat i que només i únicament en tingués el rei, almenys a l'esfera política. Aquí trobem el sentit de la sobirania. Bodin la defineix com «el poder absolut i perpetu d'una República» (noteu que Bodin encara no fa servir la paraula nova, *Stato*). L'entén com un poder inalienable, etern, no limitat per lleis públiques. És més: el sobirà era la font de tot dret públic, l'origen de les lleis. O sigui, la sobirania, amb les paraules de Bodin, era «el poder de donar les lleis a tots en general i a cadascú en particular [...] sense consentiment de superior, igual o inferior». Això incloïa tant el dret de declarar la guerra i fer la pau, cosa que abans feia, de manera legítima, qualsevol cavaller o ciutat, com també l'encuny de la moneda i d'establiment dels impostos, cosa que, abans, també havien fet les ciutats i molts dels vassalls de l'emperador.

Ni les lleis dels predecessors ni tan sols la seva mateixa paraula havien de limitar el rei. La seva autoritat havia de ser perpètua, perquè qualsevol persona o poder que pogués limitar la seva autoritat en el temps seria més poderós que el rei mateix. Bodin no pensa en cap contracte social, amb una transferència almenys original del poder cap al rei⁴. De fet, en Bodin podríem trobar un precursor de la idea de l'Estat com a titular del monopoli de l'ús legítim de la violència, element definidor d'estatalitat segons el sociòleg alemany Max Weber.

4. El problema conceptual rau en el fet que el rei hauria d'obeir la llei divina i la natural, però no hi ha lloc per a cap control d'aquesta obediència —el controlador hauria estat el vertader «sobirà». Per altra banda, el mateix principi de la monarquia exclou ja algunes decisions d'un rei particular, per exemple sobre la successió.

Sempre s'ha discutit si la sobirania en un sol territori havia de ser absoluta o si l'autoritat suprema podia estar en mans diferents, segons la matèria. L'absolutisme del concepte de la sobirania bodiniana va quedar limitada pel fet que es referia, «només», a l'esfera política, i no incloïa per exemple el dret a la propietat o a la família. A l'hora de la realitat, Bodin volia consolidar el poder polític del monarca, i al mateix temps conservar algunes de les tradicions i antigues institucions, objectius que no sempre encaixaven a la perfecció.

3/ La gran contrafigura de Bodin fou Johannes Althusius (1557-1638), pensador i també polític, que va viure just a la mateixa època que Jean Bodin (sense que els dos es coneguessin) i que fou autor d'una obra que em sembla conceptualment «anti-sobiranista»⁵. Ben sovint, es considera Althusius pare del federalisme europeu, diferent del nord-americà, malgrat no fer ús de la paraula⁶.

Althusius era alemany, en concret, westfalià, tot i que havia estudiat a Suïssa. Mentre Bodin era un jueu convers i en el fons un deïsta, Althusius era calvinista. Els calvinistes o reformistes entenen el Nou Testament com un nou «pacte», un «conveni/covenant». En el fons, per a ells, no és un «testament», com per als luterans, que a la mateixa època ben sovint eren els defensors del concepte de sobirania. Un testament és l'expressió de la voluntat sobirana del seu autor. Però per als calvinistes hi havia un *foedus*, un pacte, entre Déu i els homes. Un pacte que Déu oferia als humans i que els permet, en cas d'acceptar i complir els termes, entrar en una comunitat amb el Suprem. L'origen d'aquest

5. Cf. NAGEL, *op. cit.* Allà, també les cites d'Althusius.

6. Federalisme ve del llatí *foedus*, pacte. Tanmateix, podem trobar formes proto- o pre-federals a l'Israel de l'Antic Testament, o a les lligues gregues.

pacte i en el fons de tot dret és Déu. Però aquesta manera de pensar, al mateix temps i quasi de retruc, estableix la igualtat entre els homes, ja que, davant de Déu, en el fons, tots són iguals, el rei inclòs. Amb les paraules d'Althusius: «si el rei governa contra la llei, serà castigable per la llei». L'harmonia no venia de la submissió a una sola autoritat mundana; per tant, la política no era la lluita pel poder, sinó l'art d'associar. Ni el rei, ni tampoc el poble no tenen l'última autoritat; la sobirania. Si de cas la té Déu, però «ens» l'ha delegada: ens ha deixat la llibertat per fer la nostra *ius regni*, «constitució civil», les lleis superiors que, sota Déu, ens han de regir. Per tant, Althusius, malgrat la seva base religiosa, no està proposant una teocràcia.

Com ha de ser la nostra llei, la nostra constitució civil, segons Althusius? Cap home no és autosuficient; tothom necessita l'altre. Ningú no és sobirà. Ens associem en famílies, col·legis professionals o gremis, municipis, ciutats, províncies... Curiosament, Althusius, defensor d'una nova religió, defensa el corporativisme policèntric medieval, amb els gremis, les ciutats, les províncies, etcètera. Defensa l'existència d'entitats diferents i, per descomptat, asimètriques, entitats amb orgull propi, tots sota l'ombrel·la d'un imperi—diguem-ne—confederal, que trobaria la seva raó d'existència a no ser res més que l'aixopluc de totes aquestes entitats auto-organitzades que hi conviurien. Ara bé, es tracta d'una organització de la *polity* que va de baix a dalt, amb poders residuals a cada nivell inferior, però sense una única font d'autoritat, sense una sola autoritat suprema mundana. Dit sigui de pas, també sense una separació de les esferes pública i privada. El *federalisme* d'Althusius és social i universal, és multinivell i asimètric, és precursor del principi de subsidiarietat, però d'una subsidiarietat que va de baix a dalt⁷. És

7. El principi de subsidiarietat, pensat per protegir les competències dels nivells inferiors contra els superiors insistint en el fet que els inferiors

corporativista, és «grupal»: no posa ni el rei ni l'individu al centre del seu ordre ni del seu raonament. Aquest model ideal, l'Althusius, qui, com hem dit, no fa ús de la paraula «federal», l'anomena *Consociatio consociationum*.

El federalisme *consociacional* d'Althusius és realment un «gran disseny»⁸ federal, amb dimensions religioses, polítiques, econòmiques, socials, pensat per a tot l'univers, i tot plegat li dóna un to utòpic que el posa al costat de federalistes socials posteriors. Podem dir que Althusius és a l'origen d'una manera particularment europea de pensar el pacte federal, com a contramodel a la sobirania, sigui la del rei, la nació o la de l'individu. A partir d'Althusius, a Europa hi va haver més pensadors federalistes «antisobiranistes», tant des de l'esquerra com des de la dreta, particularment la dreta catòlica. Podríem pensar en Proudhon, també Pi i Margall, els anarcosindicalistes de la CNT, el consociacionalisme neerlandès i de Suïssa, el cooperativisme, els Kibbutz a Israel (Martin Buber), etcètera. O sigui, que podem establir una gran tradició del pensament federal europeu, antisobiranista, crític amb l'Estat, amb elements utòpics de «gran disseny».

4/ El concepte de sobirania, amb els seus vessants interior i exterior, tanmateix, guanyaria la partida als federalistes «antisobiranistes». Amb la Pau de Westfàlia de l'any 1648, el sistema d'estats «sobirans» s'estableix «internacionalment» a pesar de la continuïtat de l'Imperi. Associant territori i sobirania, només faltava el poble per completar la «trinitat».

En el vessant interior, hauríem de parlar del *cuius regio, eius religio* – el sobirà que fins i tot decidia la religió dels

han de poder realitzar tot el que «poden» fer, es pot capgirar i acabar justificant el pas de les competències al nivell superior si s'estipula que ha de tenir les competències el nivell que les pot exercir «millor».

8. Cf. Daniel J. ELAZAR, *Exploring Federalism*, Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1987.

súbdits (sota pena d'haver d'abandonar el país). Hauríem de parlar del «sobirà» per excel·lència, Lluís XIV, i del canvi del feudalisme per l'absolutisme de Thomas Hobbes, amb el *souveraigne power*, resultat d'un contracte social, però després absolut i indivisible. I a cada territori, només una sobirania.

Jean-Jacques Rousseau, tantes vegades citat en la literatura sobre sobirania, en el fons només havia de substituir el «titular» de la sobirania, que va passar a ser el poble⁹. També en Rousseau la sobirania és indivisible, inalienable. A partir de la Revolució francesa, i amb l'arribada del concepte modern de la nació en aquest mateix procés, la sobirania popular es podria entendre com a sobirania nacional, entenent que la nació era el *demos* ideal. Tanmateix, a la mateixa època, per Montesquieu només hi havia «Estat» quan s'exercien tres potestats: legislativa, executiva, judicial. Amb això s'obria la possibilitat de la divisió d'aquests poders –sense que cap d'ells fos sobirà.

5/ La revolució americana va establir un sistema constitucional on la divisió de poders s'erigeix com a principi més important –fent balancejar les passions i interessos humans. Amb l'invent d'una nova forma federal, la federació, a la divisió horitzontal de poders s'hi suma la vertical. Una federació és molt diferent del federalisme althusiusià. Amb el desig de combinar els avantatges democràtics d'un estat petit amb el poder d'un estat gran, la federació nord-americana passa del confederalisme, amb el seu únic nivell de sobirania (els estats membres), a establir un estat d'estats. La federació no com un joc d'un infinit nombre de capes, sinó amb dos i només dos nivells, on els dos nivells tenen alguna sobirania.

9. A diferència de la tradició anglesa, on la sobirania del rei ja havia passat al parlament i no al poble o a la nació, filosofia que encara avui es manté.

Un joc entre dos nivells de govern, un de *self rule* a l'àmbit de les competències en mans dels estats federats, perfectament simètrics en les seves competències¹⁰, i l'altre, de *shared rule*, govern compartit, a la federació. Però per altra banda, un joc reduït a l'àmbit polític, deixant la vida privada en el poder dels ciutadans.

La filosofia de la constitució es basa en una antropologia molt més negativa que la dels federalistes utòpics: no es tracta de persones amb bona voluntat unint-se en cercles professionals, territorials, etcètera, cada vegada més grans per obrar conjuntament amb les asimetries naturals, sinó que es tracta de frenar passions i interessos que encara que són i seran humans poden ser perjudicials, i que es poden frenar millor en una federació més gran que no en Estats petits, on les majories seran més estructurals i més difícils de frenar en la seva tendència a abusar de les minories.

Ara bé, la idea de sobirania, compartida, això sí, lliga més amb la federació que amb el gran disseny althususià. El federalisme dual que caracteritza els inicis de la història nord-americana deixa les competències o bé a la federació (si la constitució així ho estableix *expressis verbis*), o bé a mans del *Sovereign State of Alabama* (títol oficial) i els seus homòlegs.

És indubtable que el model d'Estat federal dels EUA, la federació, s'ha convertit en el model de referència del món quant al federalisme. Les constitucions posteriors de federacions: Suïssa (a partir de 1848), Canadà, Alemanya (em refereixo a la de 1949), Austràlia, Argentina, Mèxic, Nigèria, per citar-ne només algunes d'una llista llarga, s'hi han inspirat; són federacions. Els «grans dissenys» del federalisme

10. La principal asimetria, l'establiment d'un districte federal per la capital, sense drets de ser Estat i amb ciutadans sense representació (*taxation without representation...*), es justifica precisament per no donar a cap Estat membre l'avantatge d'hostatjar la capital federal.

social i universalista, no reduït al model estatal ni tan sols a l'esfera política, i les alternatives polítiques al model de la federació, com ara la confederació, les lligues, les *federàcies* o els estats associats, han quedat mig oblidats o relegats a un segon terme. El joc polític entre els dos nivells que es juga en una federació va sobre el grau d'autonomia dels Estats federats, però també sobre la seva influència en la governança de l'Estat federal sencer. És un joc entre dos nivells: en el seu si, els Estats membres de la federació acostumen a ser Estats centrals; pel seu compte, no són federacions de municipis, per exemple. Per tant, poden defensar el principi de subsidiarietat per reglar la relació entre l'Estat central i els Estats membres, però els Estats federats podrien considerar «antifederal» aplicar-lo a nivells inferiors: els municipis, com que no gaudeixen de la consideració de ser Estat, depenen, habitualment, de la sobirania dels Estats membres. A la federació, la sobirania està dividida, entre dos nivells de *demos*, cap dels quals no pot disposar de l'altre sense consentiment¹¹.

6/ L'actual constitució estatunidenca té més de 200 anys. A cavall entre els segles XVIII i XIX, els Estats moderns controlaven potser el 15% del PIB respectiu. Durant els segles XIX i XX, les comunicacions es van revolucionar, la participació política va incrementar fins a arribar temporalment a la hiperparticipació de les dictadures totalitàries, i els estats van agafar noves funcions (educació de masses, cobradors d'impostos per establir sistemes de seguretat social...), fins i tot els Estats més liberals controlen bona part del PIB (alguns arriben a la meitat) i s'han convertit en planificadors

11. Un defensor de la sobirania com a no divisible, com era Carl Schmitt, tindria dificultats per acceptar el federalisme com un sistema diferent –segons ell, un ha de ser el *last decider*, encara que només sigui per decidir sobre l'estat d'excepció. Aquest seria el sobirà, i el federalisme tampoc no seria diferent dels altres sistemes.

macroeconòmics de primera importància. En la seva majoria, són o pretenen ser Estats-nació, per tenir Estat, però també elements de cultura comuns, i una voluntat política de ser nació. Tanmateix, ara sembla que aquest procés d'expansió política, econòmica i cultural s'ha frenat i que davant la globalització econòmica, demogràfica, cultural, els Estats ja han quedat desposseïts de sobirania i posen en qüestió el sentit d'aquest concepte¹².

És a Europa on, amb el procés de la integració europea, aquest desenvolupament ha arribat més lluny. «Europa» significa un repte per a la sobirania estatal, sobretot si es concep el procés d'integració com una substitució gradual dels Estats (per exemple per xarxes¹³), i no com un nou super-estat europeu, ni tampoc com un simple *complement* funcional, o com el *rescat* dels estats davant del procés de globalització¹⁴.

El moviment europeïsta sorgit de l'oposició al feixisme, durant els primer anys de la postguerra es va dirigir contra l'Estat i contra la idea de sobirania. Pensadors cristians, sobretot els personalistes de l'època d'entreguerres com Emmanuel Mounier o Alexandre Marc van proposar un «federalisme integral» que tenia molt a veure amb la tradició althusiusiana o proudhoniana. Al moviment europeïsta hi havia persones com ara Henri Brugmans o Denis de Rougemont, l'inventor del terme 'Europa de les regions', abans que els Estats fessin seva la idea de la integració europea, i la cap-

12. Al menys a Europa. Als EUA, la Xina, potser Japó, el poder de l'Estat queda més estès i encara queden parts del món on els Estats han fallit o es troben en la fase hobbesiana, sense concentrar el monopoli de l'ús de la violència.

13. Cf. Philippe C. SCHMITTER, «If the nation-state were to wither away in Europe, what might replace it?», Sverker GUSTAVSSON & Leif LEWIN (eds.), *The future of the nation-state*, London: 1996, p. 211-244.

14. Cf. Alan MILWARD, *The European Rescue of the Nation State*, 2nd. ed., London: Routledge, 2000.

giressin. Per citar Rougemont: «Je crois à la nécessité de défaire nos États-Nations. [...] la Région ne doit pas être conçue comme un Etat-Nation en réduction»¹⁵. Rougemont pensava en «plusieurs Europes régionales de définitions différentes»¹⁶. La idea de l'Europa de les regions també es podia entendre com «L'Europe des ethnies» de Guy Héraud o (versió revolucionària, inspirada en la lluita anticolonial) en l'«Europe aux cent drapeaux», més clarament anti-EEC del nacionalista bretó Yann Fouéré. Finalment, despullat de qual-sevol contingut ètnic, la trobem en els precursors del moviment verd, sobretot en l'Europa cantonalitzada *à la suisse* de l'austriac Leopold Kohr, que durant la guerra civil espanyola s'havia inspirat en l'anarcosindicalisme (i que seria el professor de l'economista Schumacher, el defensor del *small is beautiful* que tant estimaven els moviments verds, almenys durant la seva primera fase¹⁷).

Cap d'aquests pensadors, corrents o moviments va dirigir el procés de la integració europea. Del procés, finalment, se'n van encarregar els Estats. Tanmateix, durant un temps, la idea de l'Europa de les Regions va quallar, fins i tot en moviments i partits nacionalistes de nacions sense Estat, des de Wales fins a la Bretanya passant per Sardenya. La fase incipient d'aquest procés la podríem situar entre 1979 i 1987 (quan la Comunitat Europea començava a reconèixer l'exis-

15. Denis de ROUGEMONT, «La région n'est pas un mini État-nation», *Bulletin du Centre Européen de la Culture*, 12, 5-6, (1969-70): 33.

16. *Ibid.*: 39.

17. Sobre el desenvolupament del concepte 'Europa de les Regions', vegeu també el meu «Between *Independence in Europe*, a *Europe with a Hundred Flags*, and a *Europe of or with the Regions*. Conceptualising the Relations Between Stateless Nations and European Integration in Western Europe (1945-2010)», en I. HORVÁTH & M. TONK (eds.), *Minority Politics Within the Europe of Regions*, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Nationale / Scientia Publishing House, 2011, p. 61-86.

tència de les regions). L'auge arribaria entre 1988 i 1994, quan el concepte va entrar en els documents europeus i amb el Tractat de Maastricht, d'alguna manera, a l'organigrama europeu. La UE ja va anar més enllà de tenir només política regional; també va oferir un cert reconeixement. La popular *sandwich-thesis* preveia que el futur seria, d'un costat, de les institucions europees, i de l'altre, per a les regions. L'Estat, atrapat entremig, cada vegada menys important. Quin sentit tenia la lluita per l'estatalitat, si tenir estat ja no tindria avantatge, si la sobirania, almenys a Europa, s'anava diluint i les regions podien enxarxar-se i accedir, individualment o col·lectiva, a la direcció europea i influenciar-la i participar en la formulació i la implementació de les polítiques europees? Ja no era tan atractiu lluitar per ser «Estat sobirà», si aquest qualificatiu ja no significava gaire, i quan amb una governança multinivell i flexible, es podria trobar la mida i la configuració més adequades de les institucions que havien de realitzar cada tasca. Anant més lluny, en lloc de parlar de *confederatio*, *federatio*, i. e. *stato* en qualsevol cas, no podia Europa ser una cosa diferent, una *consociatio* o un *condominio* d'actors territorials diferents per realitzar tasques variades, desagregant i reagregant les funcions i el territori que l'Estat sobirà reuneix, en combinacions cada vegada diferents?

7/ Avui ja no se'n parla, o no tant, de l'Europa de les regions. Amb l'entrada dels Estats excomunists del centre, de l'est i del sud d'Europa, o sigui, d'Estats que es van lliurar del domini soviètic fa poc (recuperant la seva sobirania) o que s'han constituït (Croàcia) i reconstituït (els estats bàltics) fa relativament poc, ha disminuït la influència de les regions competencialment fortes dels (pocs) Estats federats i dels fortament descentralitzats a Brussel·les. L'Estat no ha desaparegut a Europa; ha expandit la seva influència sobre la vida privada dels ciutadans i, si en reacció a la globalitza-

ció ha traspasat poders i recursos a Europa, en aquest traspàs, ben sovint, no ha respectat poders regionals o locals. I quan ha traspasat aquests poders, que no controlava perquè no en tenia la competència, després del traspàs, les controla, a Brussel·les, a través de les institucions de govern de la UE, que estan en mans dels Estats membres. Amb l'arribada de la crisi, si bé els Estats particulars ja no poden lluitar individualment prestant-se més diners (el deute «sobirà»), poden fer ús de les institucions europees previstes i de les noves que s'han creat, i el que l'Estat membre ja no pot solucionar sobiranament, ho fa en col·laboració amb altres Estats. Fora d'Europa, l'Estat tampoc no és a les acaballes. Tant el *Homeland Security Act* com l'*Obamacare* han reforçat el paper de l'Estat nord-americà a la societat, i a la Rússia de Putin hi ha hagut re-centralització i renacionalització econòmica.

8/ L'any 2008, la revista *Regional and Federal Studies* va dedicar un número especial al tema *Whatever happened to the Europe of the regions?* La realitat havia començat a frustrar les expectatives dels nacionalistes que veien en la fórmula «autonomia plus Europa de les Regions» l'alternativa a la independència nacional. Començant amb els escocesos de l'SNP, que només hi havien jugat per poc temps, amb aquesta fórmula, es va començar a propagar l'*independence in Europe*. Considerant que els Estats no estaven diluint-se amb la integració, es van fent números. Amb la condició d'Estat es podria obtenir comissari europeu, jutge de la Cort, vots propis als Consells de Ministre, dret de vet a l'entrada de nous membres, un nombre més elevat d'escons al parlament europeu i, irònicament, fins i tot més influència al mateix Comitè de les Regions –quan per altra banda «independència *in Europe*» significava haver d'afrontar menys «despeses» de la independència, ja que no caldria crear i mantenir una divisa pròpia o sufragar la defensa contra possibles

atacs dels veïns, o el servei de duana; i amb el pes conjunt de la UE es pot continuar negociant millors tractats internacionals. Llavors es van revifar els moviments independentistes, a costa dels autonomistes. Val la pena destacar que la «sobirania» anhelada és la que pot proveir la UE. Potser hauríem de destacar que els «sobiranistes» de debò són els que volen recuperar per al seu Estat les divises pròpies, més control sobre la migració, etcètera, o sigui, els moviments i partits eurocrítics tan en auge a França (Front Nacional), Gran Bretanya (UKIP) i a tants països més. Ells també es proclamen sobiranistes, i així donen una volta més a l'ús d'aquest concepte.

Klaus-Jürgen Nagel

Giuseppe di Giacomo